

Eesti Saarte Kogu MTÜ ülesandeks on teha seiret VSaarS toimimise osas liikmeks olevatel saartel ja seaduse muutmise vajaduste kaardistamine saarte kogukonna elulaadi muutustest lähtuvalt. Käesoleva küsimustiku koostamise aluseks on VSaarS § 3, Åbo Akademiast välja töötatud tööriist hindamaks saarte elukõlblikkust <https://www.abo.fi/.../the-habitability-handbook-an-.../> ja Rootsis tehtud uuring teemal „A Roadmap for Swedish Island Research - Previous Knowledge, Current Debates and Imminent Research Gaps”, mis annab ülevaate eelmisel ja sellel kümnendil tehtud uurimustest ja uuringu enda tulemustest <https://rurallandscapesjournal.com/articles/10.16993/rl.131>.

Küsimustikule vastamiseks on MTÜ Eesti Saarte Kogu Vormsi saare liikmed (Anu Streng, Ene Sarapuu, Elle Puurmann, Ants Streng) kutsunud kokku saare elanikest laiema ringi eesmärgiga, et küsimustele vastamine saaks kaalutud erinevaid vaateid ja arvamusi arvestavalt. Kokku on küsimustele vastanud või oma arvamust avaldanud 11 vormsilast. Sarnased vastused ja arvamused oleme vastustes koondanud, sisuliselt erinevad arvamused oleme välja toonud paralleelselt.

1. Missugused muutused on toimunud viimase 20 aasta jooksul (alates VSaarS kehtestamisest 2004) elanikkonnas?

Aastal 2004 ja aastal 2025

- 1.1. püsielanike arv;
- 1.2. teise kodu omanike/ hooajaliste elanike arv;
- 1.3. külaliste arv;
- 1.4. rahvastikuregistrijärgne elanike arv.

Mitme asula/ küla puhul tooge välja võimalusel

Rahvastikuregistri andmetel

2004. - 308 inimest

2010 - 394

2015 - 415

2020 - 397

Vormsi elanike arv detsember 2025:

Küla	Püsivalt elavate inimeste arv	Rahvastikuregistri järgi elanike arv	Kahe kodu/hooajaliste elanike arv	Külaste arv
Sviby	16	42		
Hosby	5	13		
Söderby	2	5		
Norrby	8	17		
Diby	8	32		
Rälby	7	30		
Borrby	7	33		
Fällerna	6	16		
Kersleti	8	28		
Saxby	2	9		
Förby	5	15		
Suuremõisa+Bussby+Kärre	27	46		
Rumpo	21	44		
Hullo+ Håkabackan	67	123		
Kokku	189	453		

Üks vastaja: Kõigepealt on vaja sisustada püsielaniku mõiste (püsielanik on see, kes elab saarel alaliselt ja peamiselt). Riik peaks teadma kui palju on elanikke rahvastikuregistri järgi ja kui palju tegelikult püsivalt saarel inimesi elab. Saare elujõulisuse seisukohalt on oluline, et suureneks saarel püsivalt elavate inimeste hulk. Vormsi puhul on indikaatoriks lasteaia ja põhikoolis õppivate ja saarel aastaringselt elavate laste arv, mis on aga aasta aastalt vähenenud. Kool on Vormsi kõige tähtsam, see näitab, kui tugev on saare kogukond.

Teine arvamus: Ainult püsielaniku mõiste sõnastamine (on juba VSaarS-es defineeritud) ei taga väikesaare elujõulisust ega ka püsielanike põhiseaduslikku õigust iseseisvalt otsustada kohaliku elu küsimusi. Ka riigil ning KOVil peab olema teada kui palju tegelikult inimesi saarel elab ja kui palju on neid kes viibivad saarel aeg-ajalt.

Vaja on muuta rahvastikuregistri seadust, näit. tehes väikesaarte osas erisus seadusesse nii, et oma elukoha väikesaarele saab registreerida isik kes saarel ka püsivalt elab. Praegu on selge vastuolu põhiseaduse mõttega (ei kehti õigus püsivalt saarel elavatel inimestel iseseisvalt otsustada kohaliku elu küsimusi - otsustada kes vallavolikogus neid esindab) kuna väikesaarel on võimalik tasakaal püsielanike ning aeg-ajalt saarel viibivate inimeste vahel muuta kergesti püsielanike kahjuks. Just nii tehti Vormsil enne 2009 aasta KOV valimisi kui kohalikuks elanikuks

registreeris lühikese aja jooksul rekordarv inimesi (üle 80 inimese) ning elanike arvu tagasi kohalike elanike kasuks muuta ei ole seni õnnestunud. Tulemus: olukord, st elukeskkond saarel on püsielanike vaates aasta-aastalt halvenenud ja põhjus võib olla selles, et otsuste tegemise juurde (sh nõu andma) on kutsutud valdavalt need inimesed kellel ei ole saareelu kogemust, piisavalt teadmisi maa- ja saareelust ega ka endil saareelu perspektiivi. Otsustavad püsielanike eest need kes püsivalt saarel ei ela ja otsuste tagajärgi omal nahal igapäevaselt ei tunnetata!

Väikevalla eelarvega seotud probleemid/raskused on võimalik lahendada teiste seadustega, sh muutes saarvaldadele riigi eelarvest rahastamise mudelit.

Põhiseadus: § 156- *Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel on seaduses ettenähtud tingimustel hääleõiguslikud selle omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad Eesti kodanikud...*

Missugune oleks sinu hinnangul ideaalne tasakaal püsielanike, teise kodu omanike ja külaliste vahel, et tagada püsisustuse säilimine ja arengusuutlikkus?

Tasakaal sõltub paljudest teguritest. Küsimusele vastamiseks on vajalik toetuda teadusuuringutele. Teadaolevalt ei ole Eesti väikesaarte osas vastavaid teadusuuringuid tehtud. Samas võib kindlalt väita, et püsisustuse säilimise ja arengusuutlikkuse toetamiseks on vajalik püsisustust eesmärgipäraselt toetav riiklik (väike)saartepoliitika mis elimineeriks valitsuse, riigiametite, KOVi, saarte külaliste ja teise kodu omanike ning ka püsielanike endi poolt tekkida/tekitada võiva negatiivse mõju püsisustusele.

Samas võib Vormsi puhul hinnata, et praegu on teise kodu omanike osakaal püsielanikega võrreldes liiga suur - 1:2,4 püsielanike kahjuks.

Missugune võiks ideaalis olla erinevate vanuserühmade osakaal saare rahvastikust?

Kestlikkuse tagamiseks peaks olema kõik vanuserühmad esindatud. Tööealisi võiks olla põhiosa; noori peaks olema kindlasti rohkem võrreldes nendega, kes saarelt lahkuvad.

2. Kuidas on riik või KOV toetanud püsisustuse:

2.1. taastamist

2.2. säilimist,

2.3. arengusuutlikkust?

On mõned toetusmeetmed erinevates valdkondades: nt KOV -il on maakasutustoetus, varem on olnud ettevõtlustoetus. Praegused toetused arengusuutlikkust piisavalt ei toeta.

Missugused on takistused, võimalused ja lahendused, et riik ja KOV saaksid toimida paremini?

Riigile: Takistuseks on puuduv terviklik saartepoliitika.

Lahendus: esmalt on vaja teadusuuringuid kuidas saarte poliitikat välja töötada ja seda rakendada, st, et juba seaduseelnõude (ka määruste, korralduste ja seda ka KOVides) väljatöötamisel arvestatakse selle mõju väikesaartele.

Näiteks rahvastikuregistri seadus praegusel kujul ei arvesta selle negatiivset mõju väikesaarte kogukondadele ja seda on vaja muuta. Vajalik on muuta ka riigi eelarvest saarvaldade rahastamise mudelit. Praegu on KOVide eelarvelised vahendid tagasihoidlikud mistõttu ollakse surve all.

Lühinägelikult leitakse lahendus selles, et rohkem inimesi (sh ka mitte alaliselt saarel elavad

inimesed) end väikesaare elanikuks registreeriks arvestamata sellega, et nii võetakse kohalikelt elanikelt põhiseaduslik õigus korraldada iseseisvalt kohaliku elu küsimusi.

Teiseks, tuleb tunnistada, et esindusdemokraatia väikesaarte kogukondadele ei sobi kuna on lõhestav ja seeläbi väikesaarte kogukondi nõrgestav. Vaba ja sundimatu dialoog saareelu olulistes küsimustes saareelanike endi vahel ja saareelanike ja võimul olijate vahel puudub- valdavalt soovitakse jääda aruteludest kõrvale ja hoidutakse turvalisse lähiringi. Sellises olukorras aastate jooksul lahendamata probleemid ja selgeks rääkimata teemad kuhjuvad. Tulemus: kogukond on kriisis (vt. viimane TÜ uuring) ja hääbumas.

Kriiside üheks "tulemuseks" on olukord kus ühe - kahe aasta tagant vahetub vallavanem, vallavalitsus, koolijuht, kultuuri- ja sotsiaaltöötaja ja teised valla olulised spetsialistid. Viimastel aastatel on juhid ja spetsialistid tulnud mandrilt ja ei tunne saareelu iseärasusi.

KOVi prioriteediks peab saama kohalike elanike heaolu ja seda läbi laiemas mõttes elukeskkonna parendamise ja hoidmise kaudu.

Jäta vahele see punkt 2.1. kuni 2.3., mis sinu esindatava saare seisukohalt ei ole oluline.

3. Kuidas saab riik toetada KOV suutlikkust?

Tihti mõeldakse siin teenuste pakkumise suutlikkust, kuid palume hinnata riigi rahalist toetust läbi erinevate meetmete ja kas need on piisavad, et tagada jätkusuutlik areng?

Toetused ei ole erinevate meetmete kaudu piisavad ja need sageli ei sobitu tegelike vajadustega, näit. kohalike teede korrashoid, jäätmemajandus (riik võiks toetada väikesaartelt jäätmete äravedu mandrile). Samuti toetustele projektide omafinantseeringu osa on KOV-il raske leida.

Riigieelarvest väikesaarte KOV-le eraldatud vahendite mudelit on vaja muuta - (väike)saare KOV-d ei peaks olema surve all kus toimetulekuks tuleb meelitada valla elanikuks registreerima ka need inimesed kes saarel püsivalt ei ela.

4. VsaarS § 3 p 2.: omavalitsusliku suutlikkuse toetamine ja osalusdemokraatia suurendamine.

4.1. Kuidas saab riik suurendada osalusdemokraatiat saarel?

Osa vastajaid: Osalusdemokraatia suurendamisele aitaks kaasa, kui muuta valimisseadust ja väikestes saarvaldades toimuksid isikuvalimised.

Ka saarvaldades tuleb Üldkogu kokkukutsumine (vähemalt kaks korda aastas) muuta seadusega (VsaarS) kohustuslikuks.

Toetada väikesaarte elanike teadlikkuse tõstmist saarvalla juhtimisest ja kaasarääkimise võimet vallaelu olulistes küsimustes. Selleks on vaja eraldi vahendeid (koolitusteks, õppeprogrammide väljatöötamiseks, koolitus-kogemusreisideks, jne.) näit. väikesaarte programmis.

Riik peaks huvi tundma kas väikesaartel osalusdemokraatia sisuliselt toimib ja kuidas osalusdemokraatiat suurendada.

4.2. Kuidas saab KOV suurendada osalusdemokraatiat saarel?

KOV peaks ise näitama initsiatiivi, alustama dialoogi, et seadusest tulenev osalusdemokraatia toimiks. KOV peaks ise tagama, et saare üldkogu toimuks ja saareelanikud saaks osaleda saare oluliste küsimuste otsustamisel.

Külades külaavanemate valimine aitaks osalusdemokraatiat suurendada. Enamus Vormsi külaseltse ei koonda kõiki külaelanikke mistõttu saavad need seltsid olla KOVile üheks partneriks aga mitte küla otsustavaks "hääleks".

4.3. Kas kahel viimasel kümnendil on osalusdemokraatia teie hinnangul suurenenud või vähenenud? Mis on seda soodustanud või takistanud?

Viimastel aastatel on osalusdemokraatia Vormsil vähenenud: KOV volinikud ise ei aktsepteeri peale esindusdemokraatia muid valitsemise vorme. Uute vormsilaste poolt on võetud 1:1-le üle mandri suurte KOV-ste juhtimispraktika ja toodud see Vormsile kaasa. Traditsioon elanikke sisuliselt otsuste tegemisse kaasata on jäänud paarikümne aasta tagusesse aega.

4.4. Kuidas peaks KOV suurendama eelarve läbipaistvust, et ka saarelise osaga valdades oleks kogukonnal ülevaade toetuste kasutamisest olemas järjepidevalt?

Nii valla eelarve eelnõusid, kui eelarvestrateegia eelnõusid tuleks tutvustada avalikul koosolekul etapis ja vormis kus saareelanikel on võimalus arvamust avaldada ja vajadusel sisulisi ettepanekuid teha.

4.5. Kuidas on teie kogukonnas korraldatud üldkogu kokkukutsumine? Kas see on järjepidev?

Vormsi saarvallas on üldkogu kokku kutsujaks KOV. Üldkogu on olnud kaks korda ajal, kui see oli seadusega sätestatud ka saarvalla kohustus.

Kas KOV osaleb üldkogul?

Kahel korral, kui üldkogu kokku kutsuti, osalesid sellel ka KOVi juhid.

5. VsaarS§ 3 p 3: püsielanikele töökohtade ja toimetulekuvõimaluste loomine ning ettevõtluse toetamine.

5.1. Kuidas on tööhõive olukord teie hinnangul muutunud viimastel kümnenditel?

Avalik sektor, st KOV oli sajandivahetusel Vormsil suurim tööandja ja kahjuks anomaalia jätkub. Erasektoris on tööandjaid vähe, peamiselt ollakse iseendale ja lähedasele tööandja. Ettevõtluskeskkonna ettevõtja jaoks sõbralikumaks kujundamisega ei ole riik ega ka KOV tulemuslikult tegelenud.

Riik on kaotanud riigitöökohti (metskond, sidejaoskond jm), millel oli oluline mõju püsielanike arvule ja tööhõivele. VsaarS ei ole mõjutanud selles osas väikesaare seisukohast positiivselt riigi ametkondade otsuseid.

Püsielanikud ei ole erinevate tööde, ka KOV-se hangetel, võimelised osalema- hanke tingimused seatakse selliselt, et püsielanikud ei suuda mandri firmadega konkureerida- neil puuduvad sageli vajalikud seadmed ja vahendid (neid ei suudeta hankida - on kallid). Vallavalitsus tellib töö tegijad mandrilt, näit.eelmisel aastal tunnistati valla heakorratööde hankel parimaks pakkujaks mandril asuv firma. Samas on varem otsustatud sarnaste tööde tegemine jätta Vormsi oma inimeste teha andes nii kohalikele teenimise võimalust ja kogukonnale teadmise, et eelistatakse kohalikku inimest.

Kas VsaarS on sellele mingit mõju või oleneb tööhõive teistest teguritest?

Seaduse mõju puudub. Ettevõtlusele finantsiline toetus puudub. Erinevad toetusmeetmed on kohalike ettevõtjate jaoks kättesaamatud, sest on liialt suur omaosalus (50-60%). Osa toetuste saamiseks eeldatakse suurt käivet, mis väikesaare tingimustes ei ole mõeldav. Ettevõtluseks on laenu saamine keeruline ja kallis.

5.2. Kui suur osa saare kogukonnast omavad töökohta? Kui suur osa vajab toimetulekutoetusi?

Vastajad ei osanud täpselt vastata. Saame vastata ligikaudselt:

Püsielanikest omavad oma saarel töökohta: 33

On endale või lähedasele tööandja ja selle kaudu saavad saarel tööd: 41

Toimetulekutoetuste saajad: 5 (arvatavasti)

5.3. Kuidas toetab KOV ettevõtlust püsielanikele suunatuna?

Püsielaniku mõiste pealiskaudsus (määratlematus) raskendab KOV-I suunata toetusi sihtgrupile.

5.4. Kui suur osa ettevõtlusest on seotud ettevõtlusega kohapeal, mis loob uut tulubaasi püsielanikele ja säilitab ökosüsteemid kohapeal (keskkonnast hooliv ettevõtlus)?

Kuigi tööealisest elanikkonnast töötavad ligikaudu pooled ettevõtluses (inimesed on ise endale ja/või pereliikmele tööandjad), on saarel ettevõtlust vähe. Reeglina, igapäevaselt saarel elavate inimeste ettevõtlus on keskkonnast hoolivad mikroettevõtted.

Missugust laadi ettevõtlusega on seotud püsielanikkond?

Põhilised tegevusalad on turism (majutus, toitlustus), käsitöö, ehitus, metsamajandus, põllumajandus, teenuste osutamine kohapealsetele elanikele.

Kas väikesaare kogukonnale peaks kehtima maksuerisus?

Kindlasti peaks. Maksuerisus aitab soodustada väikeettevõtlust, kui see suunatakse sellele, kes igapäevaselt kohapeal elab. Kindlasti on põhjendatud ja vajalik käibemaksuerisus.

Kas peaks soodustama väikeettevõtlust?

Väikesaarel tuleks soodustada väike- ja ka mikroettevõtlust - eraldi ettevõtlustoetus väikesaarte püsielanikest ettevõtjatele. Toetada võiks väikesaarte programm..

Väikesaare ettevõtjatel võiks olla soodsamad laenu saamise võimalused (näit. riigipoolne laenu käendamine, mõistlikud intressid).

Väikesaare ettevõtjate ja väikesaare ettevõtluses töötavate püsielanike töötasud on väikesed, tihti vaid miinimumtasu mistõttu tuleks erisus teha vanaduspensioni arvestamisel, lisades pensionikindlustusstaži arvestamisel koefitsient, näit. 1,2-1,5.

5.5. Kas 20 aasta jooksul on vähenenud põllumaa pindala?

Põllumajanduslikus kasutuses (sh on ka põllumaa) oleva maa pindala on vähenenud võrreldes 1939 aastaga 75 % ja võrreldes 2004 aastaga 26%.

Kas on vähenenud metsade pindala?

Metsamaa pindala ei ole vähenenud vaid on suurenenud.

Samas metsamaa pindala hulka arvestatakse lisaks metsa pindalale ka võsastunud looduslikud rohumaad ja muu maa.

Võrreldes nõukogude eelse ajaga on metsamaa pindala suurenenud ligikaudu 3 korda.

Ka nüüd suureneb aga seda pigem püsirohumaade võsastumise arvel.

Kui palju on Vormsil 2025 aasta seisuga metsa ha-des, seda ei ole täpselt teada - vastav statistika ei ole kättesaadav (arvatavasti ei ole ka kokku arvutatud). Teada on vaid RMK omandis oleva metsa ja metsamaa suurus.

Kuidas see on mõjutanud keskkonda ja kogukonda (tööhõive)?

Mets vajab majandamist, kuid küsimus on selles, et kuidas ja millal seda tehakse. Varasemalt olid saare metsad kaitsemetsa staatuses, mis sisuliselt tähendas tingimust lageraielangi maksimaalsele pindalale - 2 ha. Metsaseaduse muudatusega kaitsemetsa mõiste kadus. Kehtiv valla ÜP teeb ettepaneku, et Vormsi metsad oleksid kaitsemetsa staatuses. Metsaseaduse muutmise ajal tegi Vormsi vallavolikogu ettepaneku lisada seadusesse erisus, et väikesaartel oleks lageraie langi pindala max 2 ha. Riigikogu seda tookord ei arvestanud. Arvestades saare metsade tuultele avatust, õhukest pinnast ja tormihellust, oleks see metsa kui ressursi, maastikuilme ja elukeskkonna säilitamise seisukohalt mõistlik. Variant on selle lahendamine ÜP-ga. Lageraielangi maksimaalne suurus 2 ha - selline erisus võiks olla seadusega.

Vormsi saare püsielanikest metsaomanikud on majandanud oma metsi heaperemehelikult ja häid tavasid arvestavalt. Kohalikke metsaomanikke on vähe (1-2 mikroettevõtjat) ja nende majandatavaid metsi on metsa üldpinnast väga väike osa.

Suured probleemid on aga olnud mandril asuvate aga Vormsil tegutsevate äriühingutega - okaspuumetsade raielangid on Vormsi oludes liiga suured. Nii lehtpuu-, kui ka okaspuu metsi raiutakse sisuliselt aasta läbi, ka siis kui pinnas on märg (vihmaperioodidel), lindude pesitsemies ajal, metsloomade poegimise ajal.

Missugune võiks teie hinnangul olla ideaalne olukord, mis tagaks loodusliku mitmekesisuse ja kohaliku toorme väärimise kaudu rohkem tööd kodukohas?

Ideaalne on olukord, kui suureneb kohapeal elavate inimeste arv ja nad saavad oma igapäevase sissetuleku kohapealset ressursi kasutades.

Vajalik on saarel oma ressursi (toidutoore, puit) väärimiseks võimalusi ja toetust leida. Üks plaan on olnud ühisköögi rajamine kuna koduköökide võimalused on piiratud. Ühisköögis oleks võimalik kvaliteetseid tooteid toota ja toodete valikut laiendada ning seeläbi ka kohalikele inimestele töö-sissetuleku võimalusi luua. Kohapeal tuleb leida võimalused puidu väärimiseks. Eesmärgiga luua kohapeal töökohti (hinnanguliselt 20-25-le inimesele) ja vähendada üleveetava metsa mahtusid.

Suur osa maast on omanike poolt sihtotstarbeliselt kasutamata.

Maatulundusmaad on muudetud elamumaaks:

2015. a apr. katastriandmetel oli 332 elamumaa sihtotstarbega katastriüksust

2025. a okt. katastriandmetel oli 376 elamumaa sihtotstarbega katastriüksust

Päris täpselt see seisu ei kajasta, sest osa maaüksusi, kus on elamud, ei ole katastris elamumaa sihtotstarbega.

Valla arengukavas sätestatud ülesanne: “*Väärtuslike maastike säilitamine ja kinnikasvanud rannaalade korrastamine.*” on vaja teostada viisil mis annaks kohalikele sissetulekut, toetaks püsielanike arvu suurenemist ning ka kohalike laste arvu koolis.

Nii maakasutuse planeerimisel, kui ka toorme väärimise planeerimisel on vajalik koostöö teadusasutustega (kuidas, mida sh tootearendus ja tasuvusuuringud, realiseerimine,...).

5.6. Kuidas on 20 aasta jooksul muutunud looduslike rohumaade hooldus?

Paremaks või halvemaks? Missugused probleemid on seni selles valdkonnas lahendamata?

Viimase kahe aasta jooksul on olukord läinud looduslike rohumaa ja püsirohumaa hoolduse osas halvemaks, sest, loomapidamine saarel on oluliselt vähenenud, võrreldes varasemaga peaaegu lõppenud.

Kariloomade arv saarel (andmed loomapidajatelt - 12): kokku u 80 loomühikut (loomapidaja kohta 1-27 loomühikut): veiseid 45, lambad 59, hobused 23 (pluss 4 poni), kitsed 3.

Lisaks karjatatakse Vormsil suursaarte kolme põllumajandusettevõtte saarele toodud kariloomi: veiseid (u 35), hobuseid (u 130, osa sel aastal jäi talveks saarele), lambaid Pasil (u 540).

Poollooduslike koosluste toetuste kohaselt on Vormsil (koos Pasilaiuga) hooldatud:

2007. a 43 ha

2015. a 286 ha

2020. a 427 ha

2024. a 301 ha

Arvestama peab, et mingi osa niidualadest on hoolduses ja toetust ei taotle ja see ei arvesta väljaspool kaitstavaid alasid olevaid niidualasid (nt Rumpo külaga piirnev ala).

Probleem on olnud selles, et riigimaa rendile andmisel ei ole eelist kohalikel talunikel. Ka valla maade rendile andmisel ei ole kohalikel talunikel ega MTÜ-del eelist.

Toetama (alates riigi poolt PRIA toetustega) peaks ka väikeloomapidajaid ja väike-põllumajandusettevõtjaid, sest 1) see on osa elulaadist; 2) ka väike teeb ära olulise töö saarele omase maastiku hoidmisel; 3) vähendab riski (meie elu lähiajal näitas, mis juhtub, kui suur mingil põhjusel lõpetab), 4) kohalik toit.

Väikesed saavad teha omavahel vajadusel koostööd.

Vajalik on saarel põllumajandusloomade matmiskoht lahendada, DP olemas. Seadus võimaldab.

Kas on mesilaste jaoks piisavalt looduslikke tolmeldamise alasid?

Mesilaste jaoks on piisavalt alasid.

5.7. Kas keskkond on säilinud selliselt, et see oleks atraktiivne loodusturistile? Missugused on positiivsed ja missugused on negatiivsed arengud?

Keskkonnana seisukohalt on loodusturismi jaoks olnud paremaid aegu. Samas, ka täna on Vormsi tõsisele loodushuvilisele huvitav, botaaniku ja ornitoloogi Eldoraado (rootsi loodusteadlase, Kjell Johanssoni väljend/hinnang).

Kui turist tuleb saarele, siis kohalik ettevõtja saab tööd. Probleemseks kohaks on suvine ühendus mandriga, turistil on raske saarele pääseda ja püsielanikul on keerulisem igapäevast elu-olu ja ettevõtlust korraldada.

Kas on tunda turismi survet keskkonnale ja kas on tunda turismi survet kogukonnale?

Teatud surve looduskeskkonnale ja kogukonnale on tajutav. Kalurid/kohalikud paadiomanikud on hädas, et saare külastajad ei arvesta sellega, et paadid on kohalike elanike jaoks saare eluks vajalik oluline vara mida ei tohiks luba küsimata puutuda ega kasutada. Samuti on külaelanikel probleeme saarele kalastama tulnud teisest rahvusest ja kultuuriga inimestega - nende järelt

koristamisega ja korrale kutsumisega. Samas loodavad külade elanikud, et rannaalade detailplaneeringutega saab häiriva surve eos ennetada.

Ohtu ja tõsist survet tajutakse viimastel aastatel saarele teise kodu soetanud elanike poolt kes näevad Vormsiit mh nagu asustamata saart, kuhu peab kiiresti tooma "elu" ja kõik sarnase, mis neil mandril elades harjumuseks saanud. On suur oht, et muutmise tuhinas ei märgata Vormsi omapära ja tegelikke väärtusi.

Vormsi omapäradele ja ka kuvandile võib saatuselikuks saada, kui tekib huvigrupp (piisab ka ühest ettevõtjast), kes keskendub meelelahutusturismile ja meelelahutuslike suurürituste korraldamisele.

Otsuste tegemisel tuleb arvestada valla aregukava koostamisel kokkulepituga/avaliku arvamusega: *"Turism on Vormsi arengus võtmekohal, saarel pakutakse kvaliteetset turismiteenust. Ennekõike ootab Vormsi külla loodus- ja kultuurituriste ehk inimesi, kes hindavad vaikust ja rahu, mida saarel pakkuda on. Saarel tegutsevad ettevõtjad teevad omavahel tihedat koostööd, et pakkuda külalistele unustamatut kogemust, sealjuures tehes seda säästlikult ja keskkonnateadlikult. **Vormsiit tuntakse kui eripärast ning keskkonnateadlikku sihtkohta.**"*

RMK hoiab korras oma objektid, matkarajad lähtudes piirkonna külastuskorralduskavast. Objektid riigimaal ei ole kõik korrastatud ja varasemad saare matkarajad on korrastamata ja ei ole atraktiivsed.

Probleem on see, et varasemad saare matkarajad läbivad eramaid, selgeid kokkuleppeid ei ole ja osa maaomanikke on radu sulgenud. Kuigi tegemist on varasemalt avalikus kasutuses olnud teedega ja selleks peaks need ka jääma. ÜP peaks selle lahendama.

6. Kuidas on tagatud politseiteenus kogukonna vaates?

Saarel politsei kohal ei ole. Politseiga on koostöö hea ja piisav.

Osa elanikest arvab, et ei ole piisavalt, suhtlus saare elanikega on vähene, politsei olemasolu saarel pole nähtav ega tuntav.

7. Kuidas on tagatud päästeteenus ja turvalisus nii maal kui merel?

Pääste ja merepääste on tagatud koostöös riigiga, kuid on kaetud suures osas vabatahtlikega.

Palume siinkohal ka saartel, kes ei ole veel saanud küsimusi päästevõimekuse kohta ja jagada meiega infot järgmiste kontaktide kohta:

- saarevaht (nimi, mob)- saarevahi koht on koondatud
- saarevanem (nimi, mob)- saarevanemat Vormsil ei ole
- saartel päästes tegutsev MTÜ või muul moel päästet haldav külaselts/ ühing - Vormsi päästekomando/Päästeamet

- pääste eest vastutav isik (nimi, mob): Kaido Valm

- merepääste eest vastutav isik (nimi, mob): Kaido Valm

- meditsiini eest vastutav isik (kelle käes on kohver). Kas kohver on vajaduspõhine?

Vormsi elanikke ja külalisi teenindab kohalik erakorralise meditsiiniabi brigaad - spetsiaalselt väikesaare oludeks koolitatud meeskond (esmaabi brigaad), mis reageerib häiretele PERHi telemeditsiini arsti (valvearsti) toel, saades distantse nõu ja juhiseid arvuti, telefoni või Skype'i vahendusel, tagades kiire esmaabi ja ettevalmistuse mandrile transportimiseks

- Perearstiteenus Vormsi saarel toimib saare elanike jaoks. Igapäevaselt võtab vastu pereõde ja tavaliselt on teisipäeviti perearsti vastuvõtt <https://terviseagentuur.ee/asukohad/vormsi/>

Vormsilased on rahul nii pereõdega kui ka arstiga.

8. Missugune on joogivee olukord?

Missugused on probleemid ja lahendused neile?

Kogu saare kohta andmed puuduvad, külades on probleemid erinevad, näit. tihedamalt asustatud sumbkülades on probleeme joogivee kvaliteediga. On majapidamisi mille kaevude vesi ei kõlba joogiks.

Nõukogude ajal puuritud kaevud on lühikese manteltoruga ja suure tõenäosusega pinnavesi jõuab alumistesse kihtidesse. Esimese asjana tuleks reostused ja lekked likvideerida, teiseks panna pikem manteltoru, mis plommitakse kindlasse põhjaveekihti, kuhu ülevalt poolt midagi enam ei lekiks. Uusi puurkaeve kavandades peaks olema lahendatud see mitme majapidamise peale ühiselt.

Vajalik on sel teemal probleemist ja ohtudest erasektori parem teavitamine, vastutuse suurendamine ning koostöö KOV-iga.

Kuidas on kaitstud põhjavesi ja missugune on kanalisatsiooni olukord?

Valdav osa saarest on nõrgalt kaitstud või kaitsmata põhjaveega. Üks teema on joogivee kvaliteet, aga probleemiks võib saada ka joogiks kõlbuliku vee varu. Hiljuti tehtud kaevude vee analüüsid näitavad reostust.

Kanalisatsioon ja ühisveevärk on keskses Hullos. Seda haldab Haapsalu Veevärk, kellega KOV koostööd teeb. Hullo puhastusseade ei tööta korralikult, aga teadaolevalt Haapsalu veevärk tegeleb selle ümberehitusega.

Saarel tervikuna vajab vesi ja kanalisatsioon lahendamist. Kõige tihedamalt asustatud küla, Rumpo elanikud, vajavad joogivee probleemi lahendamiseks ühiskanalisatsiooni, mille peaks liitma Hullos asuva reoveepuhastusseadmega.

9. Kuidas on korraldatud postiteenus ja elektronside (internet)?

Postiteenus enamuses (pakid, kirjad, ajalehed jm) soovijatele kättesaadav teenindab Omniva postiljon.

Osa elanike (eriti vanemaealiste) seas on rahulolematust, sest ei ole tagatud markide, postkaartide ja ümbrike kättesaamine, samuti on keerukas pakki saata.

Internet on kättesaadav. Lisaks teleteenuse pakkujate mastidele, paigaldas vald saare ida- ja lääneossa kokku kaks lisamasti, mida teenusepakkujatele seadmete paigaldamiseks renditakse.

10. Missugune on transpordiühendus mandriga? Kitsaskohad?

Probleem lepingus vedajaga - sätestatud üks meeskond. See ei võimalda teha vajadusel rohkem reise. Praamigraafik peaks olema paindlikum ja arvestada püsielanike vajadusi. Vajalik hooajaliselt tihedam graafik ja üldjärjekorra kohtade arvu suurendamine. Teenusepakkuja kodulehel olevasse broneerimissüsteemi tuleb lisada lisareisi (kui graafikujärgne reis on täis broneeritud) ootejärjekorda registreerimise võimalus

Senini ei kehti Vormsi liinil võimalus, et kui jõuda sadamasse varem, et siis kohtade olemasolul sõita olemasoleva piletiga varasema laevaga - ikka tuleb osta uus pilet ka varem väljuvale reisile. Ka ei kehti ostetud pilet kui sobib sõita hilisema praamiga - varasemale laevale ostetud

kasutamata pilet on kehtetu. Suursaarte ja mandri vahelisel liinil on piletil mitmele reisile kehtivusaeg- meil see nii ei ole.

Kindlasti peab arvestama transporti kui tervikut, st graafik peab arvestama bussiühendusi Haapsalu ja Tallinnaga.

Lahendused riigi ja KOVi vaates?

Vormsi elanikel on praamil sooduspilet ja KOV-i abiga saab võimaluse korral teostada raskeveoseid.

11. Kuidas on tagatud alus-, põhi- ja keskharidus?

Saarel on Lasteaed-Põhikool, kus 2025/26. õppeaastal õpib koolis 19 õpilast ja lasteaia käib 4 last, laste arv on viimastel aastatel vähenenud.

Kuidas on tagatud keskhariduse puudumisel sujuv üleminek põhihariduse lõpetanud noore haridustee mandril?

Probleem on selles, et tihti tuleb põhikooli lõpetajal valik teha kooli kasuks millel on ühiselamu või kool mille asulas/linnas elab keegi sugulastest kes on nõus õpingute ajaks noore enda juurde elama võtma, mitte aga selle kooli kasuks, kus noor tegelikult õppida eelistaks, sest koolil pole ühiselamut ja majutuse üürimine on perede jaoks kallis.

Oluline on, et ettevõtlust ja erinevaid töid saaks õppida-praktiseerida ka põhikoolis.

Missuguseid soodustusi teeb riik või KOV?

Riigi poolt on nn pearaha arvestus väikesaartele tehtud erisuse järgi.

Vald toetab kesk- ja kutsehariduse omandamist mandril ja on praamigraafiku koostamisel arvestanud mandril õppijate ja töötavate elanikega.

12. Kuidas on tagatud sotsiaalabi?

Missugused on probleemkohad KOVi vaates?

Kuidas on tagatud väärikas vananemine: sotsiaalhoolekanne ja – abi kodus elavatele vanuritele? Kuidas aidata neid, kes kodus enam hakkama ei saa?

Vajalik on vähemalt korra kvartalis ennetavalt külastada iga eakat ja vastavalt sellele tagada abivajadus. Leida vahendid KOV-i poolt eakate kodus elamise toetamiseks (küttesüsteemid , joogivesi jm)

Vaja on lahendada olukord kus eakas vajab rohkem abi kui seda koduhooldusteenuse või pereliikme abil kodus teha on võimalik sarnaselt Kihnu valla hooldekodu lahendusega. Saarelt mandril asuvasse hooldekodusse saatmine ei ole eakate jaoks sobiv lahendus.

13. Kuidas on tagatud elektriga varustatus?

Merekaabliga mandrilt. Elektriga varustatus on hea, Mõned majapidamised on autonoomse varustusega.

Probleemiks on elektritootmisel võrku müümise võimaluse puudumine, Vormsi võimsused olevat ammendatud.

14. Missugune on esmatarbekaupade kättesaadavus saarel?

Senini on olnud tagatud. Vallale kuulavas rendile antud Hullo kaupluses on hea valik ja saab tellida kõike vajalikku. Viimasel ajal olnud võimalik tellida kaup korra nädalas e-Selverist saarele. Kõiki teenuse vajajaid e- Selver teenindada ei jõua mistõttu sellele lahendusele ei saa lootma jääda.

Kes väikesaarel ettevõtlusega kokku puutunud, saab aru, et väikesaarel kohaliku poe pidamine on paras kangelastegu- ostjaid vähe, kohalikel tagasihoidlik ostujõud, varustamisega raskused - väikeste koguste puhul ei saa tootjatelt vajalikku soodustust nagu seda saavad suured poeketid, jne. Nii tuleb kauplusesse kaup sisse osta tihti suurema hinnaga kui on näit. poekettide väljamüügihind.

Samas on kohalikul kaupluses väga oluline roll saareinimeste varustamisel esmatarbekaubaga, kauplus on oluline saareinimeste kokkusaamise ja info vahetamise koht (juurdeehituse kaudu saaks tingimusi parandada), üks olulisi saare kuvandi looja-mõjutaja, kohalikele kodutunde looja- ilma kohaliku kaupluseta oleks saar kõle.

Kokkuvõtteks:

- on vajalik, et saarel oleks kauplus kus toidu ja esmatarvete ostukorvi hind ei oleks kallim keskmisest ketikaupluste ostukorvi hinnast;
- kaupluste töötajate töökohad ja sissetulekud säiliks (tõuseks);
- kauplus saaks olema vormsilaste kokkusaamise koht (sarnaselt nagu Ruhnus).

Võimalikud lahendused:

- riiklik programm (nagu naaberriikides Soomes, Rootsis) maaelu sh väikesaarte kaupluste toetamiseks;
- väikesaare kaupluse pidajale käibemaksu erisus (kasiinodele saadi käibemaksuerisus rakendada!);
- tasuta või soodushinnaga kauba (sh kaubaauto) üleveoteenus;
- (ühine?) läbirääkimine tarnija leidmiseks kes pakuks väikesaarte kauplustele soodushinnaga kaupa. St tuleb mõelda kuidas selline tehing tarnijale atraktiivseks muuta.

Küsimustikule vastamise viimasel päeval saime teada, et senine pikaajaline saare ainukese poe pidaja ei soovi enam alates aprillikuust poe pidamisega jätkata.

Vormsi elanikud on mures.

15. Kas saare elulaadi toetamine (saan igas olukorras endale toetudes hakkama, eluliste oskuste säilitamine) on teie hinnangul kriisiolukorras oluline?

Saare elulaad tagab iseendaga hakkama saamise.

Kriisiolukorras on selle toetamine oluline. Kriisi korral tuleb tegutseda vastavalt väljatöötatud kriisiplaanidele.

Küsimust saab ja tuleb laiendada mina vormist kaugemale, lähtudes kogukondlikust vaatest. Oma panuse annab näiteks Naiskodukaitse Vormsi jaoskond, kelle liikmed saavad vajaliku väljaõppe.

Rannakalandus on kindlasti kriisivalmiduses ja igapäevases elus oluline ning vajab toetust. Väikesaare püsielanikest harrastuskalapüüdjatel peaks püügiõigus olema tasuta. See tagab lisa toidulauale ja hoiab traditsioone.

Valla arengukavaga kokkulepitud ülesannete tegelik elluviimine: “Traditsioonilisteks tegevusaladeks nagu kalandus, jahindus, kariloomade pidamine tingimuste loomine. Kalade kudealade taastamisele kaasa aitamine.”

**16. Kas rahvalike traditsioonide säilitamine on teie kogukonna jaoks oluline?
Kas KOV peaks toetama kohalike traditsioonide säilitamist?**

Peaks toetama ja toetab.

Kuidas?

Toetused sündmuste ja koolituste läbiviimiseks, tegevuseks.

Missugune roll on siin kogukonnal?

Traditsioonide hoidmine on väga vajalik, näiteks kogukonna talgupäevade raames igakevadine kalmistu ja kirikuaia koristamisel osalemine. Riiklike ja valla tähtpäevade koos tähistamine. Ülioluline on traditsioonilise tegevuse hoidmine ja jätkamine kalanduses, jahinduses, põlluharimises, loomakasvatuses, metsanduses.

17. Kuidas peaks ideaalis olema korraldatud väikesaarele iseloomuliku maastikuilme säilitamine?

Aastasade jooksul inimese ja looduse ühistegevuse tagajärjel kujunenud Vormsi pärandmaastik on muutunud. 1990. aastate maareform käsitles rannarootslasi ja nende järeltulijaid täieõiguslike omanikena, kes said erinevalt baltisakslastest oma maa tagasi (samal ajal oli üle 40 Vormsi inimese esitanud maade osas erastamise sooviavalduse eesmärgiga rajada talu). Eesti riik ei ole kohustanud maade tagasi saanud oma maid sihtotstarbe järgi hooldama (samas kui Saksa okupatsioonivõimud lubasid rannarootslastel Vormsi saarelt lahkuda tingimusel, et maha ei jää tühje talusid ega peremeheta vara, st talud ei jääks hooletusse).

Nõukogude okupatsiooni ajal hävisid puisniidud; taasiseseisvuse aastate jooksul ei ole suurt osa tagastatud maid sihtotstarbe järgi hooldatud mistõttu on ka need põllu- ja rohumaad võsastunud või metsastunud.

Saarele iseloomuliku maastikuilme säilitamine peaks olema tagatud maa sihtotstarbe järgi kasutamise ja hooldamisega. Vajalik on, et Vormsi püsielanikest saaks valdava osa Vormsi maade omanikud või rentnikud (lepingud pikaajalised). Selles osas on vaja KOVil ja riigil teha konkreetsed ja vajalikud sammud.

Üldplaneeringuga tuleb tagada ka edaspidi (valdavalt) senine kasutusotstarve.

Kas siin esineb probleeme suhtluses riigi või KOV-ga?

Üks vastaja: Keskkonnaamet ei toeta lahenduste leidmisel.

Probleeme on nii riigiga kui ka KOV-iga: metsade raietegevuse osas, sh ka seaduse rikkumiste puhul ei tehta tulemuslikku järelevalvet. Põllumajanduslik maa ei ole sihtotstarbelises kasutuses, maad võsastuvad - maastik muutub.

Riiklikul tasandil ei ole teadvustatud vajadust heastada Vormsi kogukonnale pooliku maareformi käigus tehtud vead - ei arvestatud reaalselt võimalusega, et vajalikke erisusi tegemata tagastades Vormsi maadest ligi 85% endistele omanikele ja nende järeltulijatele (valdavalt Rootsi riigi kodanikele), et sellest otsusest saavad alguse probleemid mille tagajärgedega kohalik kogukond ka aastakümnete jooksul riigi abita toime ei tule.

Praegu on paljud tagastatud maadest saanud uue omaniku või on müügis. Müüki pannakse maad ühe pakatina kinnistu või mitu kinnistut, mis koosneb sageli erineva otstarbega paljudest katastriüksustest. Kohalikel elanikel ei ole võimalust sellistel tingimustel maid omandada. Uuteks omanikeks ei ole püsielanikud vaid valdavalt metsa- või kinnisvarafirmad.

Üks võimalus tekkinud probleemi (hääbuv püsielanikkond, väike laste arv koolis, suur osa püsielanikest ei oma Vormsil maad, suures osas sihtotstarbeliselt hooldamata maad) lahendus - tuleb leida võimalused müüki minevate maade riigipoolseks ostuks ning seejärel maade eelisostu võimaluse kehtestamine Vormsi püsielanikele. Selleks tuleks töötada välja saare püsielanikele mõistlikud tingimused laenu saamiseks (käändamine, pikaajalise laenu saamise võimalused).

18. Kuidas peaks ideaalis olema korraldatud looduskeskkonna säilitamine ja kaitsmine?

Looduskeskkonna parim kaitse on keskkonnateadlik kohalik elanik, kes omab Vormsil maad ja hooldab neid heaperemehelikult, säilitades maa sihtotstarbe.

Vältida tuleb põllule, randa ja metsa ehitamist. 800 aasta jooksul ei ole vormsilased sinna ehitanud, kellelgi ei tohiks olla õigust seda traditsiooni muuta. Avatud rannad on kuulunud aastasadu meie elulaadi juurde.

Missugune on siin riigi, KOV-se ja kohaliku elaniku roll?

Osa vastajate arvates on Vormsil looduskaitsealasid loodud piisavalt.

Osa vastajaid on seisukohal, et metsa majandamisele on vajalikud lisatingimused saarelisest oludest lähtuvalt (arvestades saare metsade tuultele avatust, õhukest pinnast ja tormihellust) mis oleks metsa kui ressursi, maastikuilme ja elukeskkonna säilitamise seisukohalt mõistlik.

Vajalik on riigiametis oleva saarevahi koha loomine kuna saarel ei ole politseid, samas peaks olema saarevahi ülesandeks jälgida randade ja looduse heaperemehelikku kasutust. Riik peaks koolitama saarevahte nagu see oli 10 aastat tagasi.

Maid on vaja vastavalt sihtotstarbele majandada: nii looduslikke rohumaid kui ka püsirohumaid (ja põõsastikke vajadusel harvendada) niita ja karjatada.

19. Kuidas on kahekümne aasta jooksul teie hinnangul muutunud asustuse iseloom (hoonestus ja kuhu on lisandunud hooneid (elamud ja avalikuks otstarbeks loodud hooned eraldi)?

Kahekümne aasta jooksul on toimunud oluline muutus Vormsi elanike arvu suurenemises peamiselt suvemajade omanike arvel, samas on püsielanike arv vähenemises ja see on mõjutanud hoonestuse kujunemist saarel. Probleemiks on osade külasüdamike väljasuremine.

Kui suures osas ja missugustel põhjustel on muudetud maa sihtotstarvet?

Üks arvamus: Vastavalt eelpool toodud muutustele (vt. eelmise küsimuse vastus) ja kehtivatele seadustele on maa sihtotstarvet muudetud.

Kehtiva üldplaneeringus on toodud alad kuhu esmalt soovitatakse ehitada ja samuti on toodud alad kuhu ei saa ehitada aga üldplaneeringut ei ole sageli arvestatud. Maa sihtotstarbe muutmine väljaspool külasüdamikke on toimunud kergekäeliselt. Elamuid on ehitatud ka põllule ja ja metsa. Uusasukad (teise kodu omanikud) eelistavad kodu rajada küladest eemale, ajalooliselt asustamata alale - see aga muudab traditsioonilist maastikuilmet ning toob kaasa vajaduse muuta tulundusmaa elamumaaks.

Üks arvamus: ÜP-ga peaks vaatama üle külade põhiselt ja vajadusel laiendama külade ümber elamualade piire aga eelistama peab endiselt külasüdamikesse ehitamist.

20. Kas taskukohase eluaseme soetamine on võimalik? Kas elukallidus mõjutab elukoha valikut? Kui tugev on saare enda bränd just nooremate põlvkondade jaoks – kas see motiveerib neid kodukohta tagasi pöörduma?

Eluaseme soetamine on kallid, tuleb ise ehitada.

Täna on saarele eluaseme rajamine võimalik ilmselt keskmiselt jõukamal elanikkonnal.

Tagasipöördumisel ei ole määravaks ainult eluase. Määrav ei ole bränd. Noortel ei ole töökohti ja ei ole omal võimalusi ettevõtlusesse investeerida.

MERI

1. VsaarSs 3 p.7 püsielanike tegevuse ja huvide sidumine territoriaalmere ja riigipiiri kaitse ning keskkonnahoiu riiklike vajadustega.

1.1. Kas riik vajaks kalanduspoliitikat, mis oleks osa saartepoliitika väljatöötamisel?

Jah

1.2. Kas kutseliste kalurite püügilimiidid on liiga väikesed? Mis takistab elujõulise kalurkonna teket?

Püügilimiidid ei puuduta Vormsi rannakalureid kuna limiidid on kehtestatud kilu, räime ja koha (Peipsi, Pärnu lahes) väljapüügile.

Elujõulise kalurkonna teket takistavad raskused püügiõiguse saamisel ja vähesed kalavarud. Läänemaa püügiõiguse mahud on piirkonna kalurite vahel jagatud. Kui keegi turuhinnaga müüb, siis temalt saab püügiõigust turuhinnaga osta, aga seda juhtub harva ja on väga kallid. Investeeringud ei tasu ära vähesel kalavarul ja piiratud püügiõiguse tõttu.

Terviklikku lahenduste paketti on vaja, püügitehnikat, kala väärindamise tehnikat, turustamist. Esimese kahega on pigem probleem. Saarel turustaks tõenäoliselt suurema osa ära, valmiskujul, kuivatatud, marineeritud, erinevad suitsud jne. Toorest kala eriti ei müü.

Praegu on seis selline, et noori ei ole juurde tulemas, kellel oleks huvi kaluriks saada.

1.3. Missuguseid lahendusi näete hüljeste ja kormoranide arvu piiramiseks?

Vajalik on arvukuse vähendamine ja see on riigi poolt reguleeritav tegevus.

1.4. Kuidas saavad püsielanikud kaasa aidata ja missuguseid vahendeid vajaksid, et panustada riigikaitseks?

Kui saarel on elujõuline, terve kogukond, siis see on kõige suurem tugi ja alus riigikaitseks.

Kaitseliidu ja naiskodukaitse tegevuse toetamine saarel riigi poolt.

Kerksuskeskuste loomise toetamine küladesse.

1.5. Kuidas taastada püsielanike ja riigi suhtlus, et kohalikke olusid hästi tundvad elanikud saaksid anda infot ohtude märkamisel keskkonnas ja piirkonnas üldisemalt?

Taastada riigi poolt saarevahi ametikoht, koolitada elanikke ja luua külavanemate institutsioon, koostöö saarevahi, riigi, Kov-i ja külavanematega.

Missugune peaks siin olema saarevahi roll?

Teha koostööd, suhelda püsielanike ja KOV-iga.

Kokkuvõte

VSaarS ei ole § 3-s sätestatud enamuse eesmärkide osas mõju avaldanud -

1) pühasustuse taastamine, säilitamine ja arengusuutlikkuse toetamine - **ei ole mõju avaldanud;**

2) omavalitsusliku suutlikkuse toetamine ja osalusdemokraatia suurendamine - **ei ole piisavalt mõju avaldanud;**

3) püsielanikele töökohtade ja toimetuleku võimaluste loomine ning ettevõtluse toetamine- **ei ole mõju avaldanud;**

4) esmatähtsate avalike teenuste (politsei- ja päästeasutused, joogivesi, post- ja elektronside, elektrivarustus, transpordiühendus, alus-, põhi- ja keskharidus, sotsiaalabi) kättesaadavuse tagamine - **mõningane positiivne mõju on** päästeteenuse, transpordiühenduse, alus-, põhihariduse kättesaadavuse tagamisel;

5) saarte elulaadi omapära ja rahvakultuuri järjepidevuse säilitamine- **ei ole mõju avaldanud;**

6) väikesaartele iseloomuliku maastikuilme ja looduskeskkonna säilitamine ja kaitsmine - **ei ole mõju avaldanud;**

7) püsielanike tegevuse ja huvide sidumine territoriaalmere ja riigipiiri kaitse ning keskkonnahoiu riiklike vajadustega - **ei ole mõju avaldanud.**

Ettepanekud riigile:

Vaja on riigi otsust, kas Eesti riik soovib, et väikesaared saavad olema elujõulise pühasustusega väikesaared või jätkub senine väikesaarte muutmine (jõukamate inimeste) suvekodude/teise kodu saarteks.

Kui otsustatakse, et väikesaared peavad saama elujõulise pühasustusega saarteks, siis tuleb lähiajal teha konkreetseid samme teaduspõhise (väike)saartepoliitika väljatöötamiseks ning rakendamiseks.

Vormsi saarel poolikult läbiviidud maareformi tagajärjel tekkinud negatiivset mõju elukeskkonnale ja kogukonnale tuleb hakata heastama.

Kui aga otsustatakse, et väikesaartel elujõulise pühasustuse tagamine käib riigile üle jõu ja saarte tulevik on suvekodude/ teise kodu omanike poolt asustatud saared, siis tuleb see seisukoht selgelt kohe ka välja öelda ja panna küsimus enne lõplikku otsustamist rahvahääletusele.

Käesoleva vastuste koostamisel osalejate soov on, et riigi tasemel otsustatakse elujõuliste püsielanikega väikesaarte tuleviku kasuks. Samuti soovitakse, et Vormsi vald jätkab iseseisva vallana.

Missugused teemad on teie saarel praegu aktuaalsed ja vajaksid suuremat tähelepanu pööramist ja tuge ESK poolt? Missugused oleksid lahendused?

Aktuaalsed teemad:

1. Poolikult läbiviidud maareformi tagajärjed annavad järjest valusamalt tunda.
2. Maaomandi küsimus. Vormsi maad jõuavad mandril asuvate metsa-ja kinnisvarafirmade omandisse. Püsielanike omandis on väike osa saare maaressursist.
3. Vähenev ja vananev püsielanike arv sh laste arv - püsielu hääbumine.
4. Osalusdemokraatia puudumine.
5. Saare muutumine suvekodude/saarel teist kodu omavate inimeste saareks.
6. Saare elukeskkonna sh maastiku muutumine vähem atraktiivseks.

7. VSaarS-s püsielaniku mõiste sisuline kaotamine, st surve võrdsustada RRS-ga püsielanik ja hetkel kehtiva RRS alusel rahvastikuregistris end saare elanikuks registreeritud elanik.
8. Väikesaarte KOV-de riigieelarvest rahastamise põhimõtete muutmine.

Lahendused:

1. Vajalik on kohe astuda sammud saarte instituudi asutamiseks, mille esimene ülesanne on riiklik terviklik väikesaarte poliitika väljatöötamine ja soovitud riigile, riigiasutustele, KOV-le.
2. Vormsi saare elanikke ja saart tervikuna puudutavate ESK seisukohtade väljatöötamise ja nende riigi tasandil tutvustamise juurde tuleb kaasata Vormsi saare püsielanikest ESK liikmed või nende poolt kinnitatud esindaja.